

ОСВРТИ И РЕЦЕНЗИЈЕ

Збигњев Бжежински*

АМЕРИКА У ДИЛЕМАМА

Пре шездесет година Арнолд Тојнби (Arnold Toynbee) у свом фундаменталном раду *Испраживање историје* (*Study of History*) формулисао је овај закључак: узрок распадања сваке империје у крајњем резултату је самоуништавајуће деловање њених лидера. Ма колико сурово звучало, управо тај приговор с тачке гледишта историјских резултата деловања Џорџа Буша, па и будућности Америке, се чини најумеснијим за политички курс којег се придржава руководство САД од времена великог потреса 11. септембра 2001. године.

Премда по неким знацима Бушова администрација ипак почиње да преиспитује своје циљеве повезане са неуспелом војном интервенцијом у Ираку који су до сада у основи имали обележја "лозинке", сам председник, иступајући говором прошлог четвртка, поновно је покушао да оправ-

да рат, који је започео уз помоћ демагошких формулација које су карактеристичне за његову предизборну кампању 2004. године.

Тај рат који по мотивима није потпуно јасан ни до данашњег дана, замислио је уски круг виших руководилаца земље у којој су се они, прибегавајући пропагандној реторици, ослонили на лажна предвиђања с тачке гледишта људских губитака и финансијских трошкова, који су испали неупоредиво скупљи него што се претпостављало. Из тих разлога САД су подвргнуте критичности у целом свету. На Блиском истоку САД се доживљавају као наследник британског империјализма и савезник Израела у његовој политици оружаных репресија против Арапа. Било то мишљење оправдано или неоправдано, оно се проширило по целом исламском свету.

Сада се ипак тражи нешто више него преиспитивање циљева САД у Ираку. Упорно одсуство жеље администрације да узме у обзир корене терористичких претњи, само по-

* Збигњев Бжежински је бивши савјетник председника Џими Картера за националну безбедност и један од водећих америчких геополитичких стручњака.

маже благонаклоном односу муслимана према тероризму. Покушај да се Американци убеде да је главни мотив терориста апстрактна "мржња према слободи", а да њихове акције покреће непријатељство према западној цивилизацији - није ништа друго него самообмана. Ако би то било тако, Стокхолм или Рио де Жанеиро били би подвргнути не мањој опасности него Њујорк. Ипак, ако се наведу најзначајнији терористички акти у последње време, постаће јасно да су осим Њујорчана, њихове главне жртве постали Аустралијанци (летовалиште на Балију), Шпанци (Мадрид), Израелци (Тел Авив), Египћани (Синајско полуострво), и Британци (Лондон).

Сви ти напади несумњиво су повезани с политичком законитошћу: њихови објекти постају савезници и "клијенти" САД који су учествовали у проширеној војној интервенцији на Блиском Истоку. Терористи се не рађају већ постају, под дејством конкретних догађаја, личног искуства, представа, хобија, националних митова, историјског памћења, религиозног фанатизма и свесног "испирања мозга". Терористи постају под утицајем телевизијске слике и посебног узбуђења људи када виде да до зуба наоружани странци, како то они доживљавају, газе достојанство

њихових истоверника. Оштро осећање политичког непријатељства у односу према Америци, Британији или Израелу побуђује не само житеље Блиског истока, већ и становнике земаља које су веома удаљене од њих као што су Етиопија, Мароко, Пакистан, Индонезија и чак државе Карипског базена, попуњавајући редове терориста.

Од садашње политике страдају и напори Америке у борби против ширења оружја за масовно уништење. Видећи да је против у војном погледу слабог Ирака Вашингтон применио оружану силу, док се у односу према Северној, Кореји која има атомско оружје држи опрезније, Иранци су се учврстили у убеђењу да своју безбедност могу осигурати само ако се претворе у атомску државу. Штавише, после одлуке коју је Вашингтон недавно донео о помоћи Индији у остварењу нуклеарног програма која је у основи условљена настојањем да се добије подршка чудном рату у Ираку и да се она претвори у "бастион" против Кине, Америка је почела да изгледа као заступник оружја "за изабране". Слично испољавање "дуплих стандарда", несумњиво ће бити препрека конструктивном регулисању атомског потенцијала Ирана.

Ове политичке дилеме повећавају се срозавањем мо-

ралног угледа САД у свету. Испоставило се да земља која деценијама громогласно иступа против политичких репресалија, мучења и других нарушавања права човека, сама користи методе који су очигледно неспојиви с поштовањем људског достојанства. Још више је за осуду чињеница, што срамне случајеве исмевања и мучења затвореника у Гвантанаму и Абу Грайбу, није разобличила сама администрација, узрујана због тих појава, него америчке војне обавештајне службе. Карактеристична је и реакција администрације: казнама су подвргнути само неки од непосредних извршилаца, али нико од виших руководилаца Министарства одбране и Савета за националну безбедност, који су дозволили "саслушање под притиском" (тј. мучења), не подлежући јавној осуди, да се и не говори о оставкама или кривичном поступку. Добија се утисак да је негативан однос администрације према Међународном кривичном суду, условљен искључиво себичним мотивима.

Најзад, незавидни резултати оваквог спољнополитичког курса, увећавају се економским тенденцијама повезаним са ирачким ратом. Средства која су намењена министарствима одбране и националне безбедности, надмашују државни буџет било које

друге земље у свету, а она ће и даље убрзано расти, док ће се Америка због огромног буџетског дефицита и негативног спољнотрговинског биланса, претворити у дужничку земљу број један. Такође расту непосредни и посредни издаци на рату Ираку; они су већ надмашили првобитна предвиђања противника интервенције, да се и не рачунају трошкови администрације. А управо средства која се троше на те циљеве, спречавају увећавање средстава за инвестиције, научна истраживања или образовање, од којих у дугорочној перспективи зависи очување америчке позиције водеће економске силе у савременом свету, са његовом високом међународном конкуренцијом.

Посебну забринутост мислећих Американаца мора изазвати чињеница да земље које су са Америком повезане традиционалним пријатељством, данас отворено критикују њену политику. Резултат је да многе земље у низу светских региона, Источне Азије, Европе, Латинске Америке, већ теже стварању регионалних савеза, мање повезаних постојећим шемама сарадње са САД. Геополитичка отуђеност у односима са САД може се преобратити у трајну и опасно обележје будућег светског поретка.

Оваква тенденција нарочито погодује традиционално недобронамерним и будућим супарницима Америке. На промашаје САД са стране злурадо гледају Русија и Кина: Москву сасвим задовољава то што непријатељства муслимана не изазивају њени сопствени преступи у Авганистану и Чеченији, већ акције Америке, а поред тога она би хтела да Америку увуче у некакву антиисламску алијансу. Пекинг, пак, доследно следи препоруке старог мудраца Сун Ција, који је поучавао да је најбољи начин достизања победе - чекати док противник сам себи не нанесе порез.

Током последње четири године Бушово вођство је сасвим реално и на веома опасан начин поткопало оно што је изгледало као гарантовано: америчко првенство на међународној арени, претварајући управљиву, макар и озбиљну претњу која је у основи регионалног порекла, у извориште катастрофичног међународног конфликта. Због своје огромне моћи и богатства, Америка ће још неко време бити у стању да спроводи политику која настаје помоћу високопарне реторике и без уважавања историјског искуства. Али, то ће пре свега изазвати изолацију и непријатељство света, појачати опасност терористичких аката на њеној територији и постепено под-

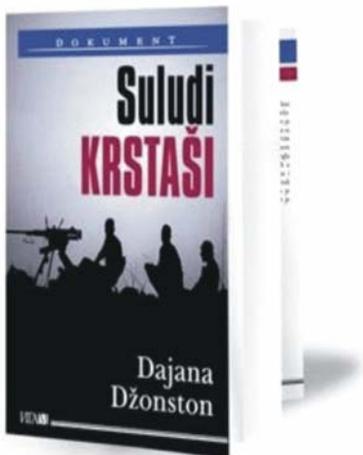
рити њен конструктивни међународни утицај. Претити палицом осиаку, громко повикујући "Ја нећу скренути с пута!", типичан је пример катастрофалне неспособности државног вођства.

Али, могућан је и друкчији излаз. Време за реалистичко исправљање политичког курса није истекло и њега треба започети одмереном и разумном иницијативом председника на привлачењу вођа демократске фракције у Конгресу, ради озбиљних напора у изради "двопартијског" спољнополитичког курса земље, све више захваћене расколима и узбуном. Уз постојање међупартијског консензуса било би не само лакше да се одмере критеријуми успеха у Ираку, него и да се из те земље повуче војска, што бисе можда могло урадити већ у следећој (2006. пр. прев.) години. Што пре Сједињене државе буду изашле из Ирака, тим пре ће Шиити, Курди и Сунити стићи до политичког компромиса око управљања земљом, или ће се нова власт одредити борбом снага.

Пошто изградимо спољнополитички курс путем подршке обе партије и ослободимо се ирачког проблема, ми без сметњи можемо приступити разради концепције конструктивних активности на Блиском истоку, усредсређених на решење иранског пита-

ња и проблема израелско-палестинског мировног процеса, а такође повратити и легитимност америчке позиције на међународној арени.

(Овај осврт преносимо из листа *Los Angeles Times* од 11. октобра 2005. године).

Славенко Терзић

НОВА ПОДЕЛА СВЕТА: СРПСКИ ЕКСПЕРИМЕНТ

Дајана Џонстон,
СУЛУДИ КРСТАШИ.
Југославија, НАТО и
обмане Запада, Београд
2005., 348.

Последњих петнаестак година многи странци покушавали су да објасне и разумеју корене југословенске драме и суштину грађанских ратова тих година. У поплави литературе само мали број књига преживеће време и политичке потребе тренутка у коме су настали. Књига Дајане Џонстон *Сулуди крсташи* припада управо овом реду књига, које ће, захваљујући својој истраживачкој темелности, дубоком разумевању ствари и за западне ауторе необично реткој и непристрасној научној објективности, бити путоказ за дубља и шира научна истраживања. У таква дела спадају и књиге пољског аутора Марек Валденберга, или аустријског Ханеса Хофбауера. Ова књига враћа наду у стварно независну интелектуалну мисао, у сумраку политике која гледано историјски силази са водећег места у историји света.

Дајана Џонстон је рођена у Минесоти, а највећи део детињства је провела у Вашингтону, где су њени родитељи радили за владу САД. Отац јој је радио као економски стручњак у Индији и Кини, и као саветник Пентагона. Дајана Џонстон је завршила студије руског језика, али је докторирала на француској књижевности и радила као универзитетски професор у Минесоти. Њена каријера прекинута је због противљења америчком